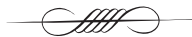

FONT MÁRTA

Querfurti Brúnó kijevei útja: kérdések és feltevések a historiográfia tükrében

Querfurti Brúnóra mártírhalálának ezredik évfordulóján kitüntetett figyelem irányult.¹ Tevékenysége alapján joggal, és a kutatás szempontjából szerencsére, hiszen személyisége többnyire Szent Adalbert árnyékában maradt, akinek tanítványa volt. Brúnó valamikor az ezredforduló táján járt Kijevben, de ennek az útnak ideje, eseményei korántsem tisztázottak.

Brúnó előkelő szász családból származott, rokona (*consanguineus*) és iskolatársa (*conscolasticus*) volt a későbbi krónikáiról Merseburgi Thietmarnak. Ez utóbbiról magától Thietmartól értesülünk, aki név szerint említi Brúnó szüleit is, apját Brúnót és anyját, Ida úrnőt.² Brúnó Thietmarral közel egyidős lehetett a magdeburgi iskolában egyidejűleg folytatott tanulmányai alapján. Brúnó útja előbb III. Ottó császár udvarába, majd Rómába vezetett, ahol az Aventinuson lévő Szent Bonifác és Elek kolostor novíciusa lett.³ Adalbert példája nyomán lett a keresztény misszió elkötelezett szolgálójává. Adalberthez való kötődésének jele, hogy megírta Adalbert második életrajzát: *Sancti Adalberti Pragensis episcopi et martyris vita altera*.⁴ Ezt a legendát 998–1004 között írhatta Brúnó, Monte Cassino-i tartózkodása idején. Brúnó lengyelországi tevékenységéről tudósít egy másik, ugyancsak általa írott legenda: *Vita quinque fratrum eremitarum*, amelyet valamivel később – 1006–1008 körül – alkotott lengyelországi tartózkodása idején.⁵ Térítő tevékenységének legautentikusabb összefoglalása az a levél, amelyet közvetlen halála előtt II. Henrik (akkor még) királynak írt: *Epistola ad Henricum regem*.⁶ A levél keletkezése önmagában arról tanúskodik, hogy Brúnó mesteréhez, Adalberthez hasonlóan közvetlen kapcsolatban állt uralkodójával. De amíg Adalbert és Ottó császár elképzelései lényegében megegyeztek, Brúnó – levele szerint – Henrik politikai fordulatával nem tudott azonosulni, és az Ottók időszakának keleti politikája mellett érvelt. II. Henrik uralkodásával szemben Brúnó ütött meg kritikus hangot, tevékenységét általában kedvezően ítélik meg a korabeli források.⁷ Brúnó II. Henrik háborúinak egy részét „*bellum iniustum*”-nak ítéli, ezek közé sorolja a pogány ljuticsokkal a lengyelek ellen vezetett hadjáratot.⁸

Brúnó tevékenységét megörökítő kortárs feljegyzések sorát Merseburgi Thietmar Krónikájának (*Chronicon*) (1018 előtt) információi nyitják meg, és ugyanehhez a környékhez köthetők az

¹ Lásd SÄCKL 2009.

² THIETMAR 386. (VI. 94.)

³ WENSKUS 1956. 173.; GÖRICH 1995. 18.

⁴ KARWASIŃSKA 1969.

⁵ KARWASIŃSKA 1973. 18.; Voigt (1907) 148. 1005–1006 körülre, GÖRICH (1995) 1008-ra datálja.

⁶ KARWASIŃSKA 1973. 97–106.

⁷ Lásd erre HOFFMANN 1993. 110.

⁸ Lásd GÖRICH 1995. 33–39., Lengyelországról: 35–37.

Annales Quedlinburgenses (1007/1008 – cca. 1030) és a halálát rögzítő Necrologiumok (Magdeburg, Merseburg, Weissenburg etc.). Mindezek abból a környezetből származnak, ahová Brúnót családi kötelékek fűzték. Emiatt jutottak el ide gyorsan a hírek, de a hálomásból származó adatok egymásnak ellentmondanak, pl. Brúnó halála napjának megjelölésében.⁹

Brúnó tevékenységének bővebb leírását az a róla szóló életrajz nyitja meg, amely 1020 körül íródott és egyik tanítványának (Wibert) tollából származik.¹⁰ Ennél az életrajznál valamivel későbbiek, és szerkezetükben is bonyolultabb művek ugyancsak a 11. század termékei. Chabannes-i Adémar művének (*Chronicon / Historia pontificum et comitum Engolismensium*) két szövegváltozata (A és C) is 1034 előtt készült.¹¹ Peter Damiannak Szent Romuáldról írott életrajza (*Vita Beati Romualdi*) pedig 1042 körül keletkezett.¹² Ismeretlen szerzők tollából származnak az ún. Tegernsee-i kódexben fennmaradt Adalbert és Brúnó életrajzok (*Passio S. Adalberti és Hystoria de predicatione episcopi Brunonis*), a kódex datálása azonban szintén 11. századi.¹³

Brúnó – mesteréhez hasonlóan – a megtérítendő poroszok között lelte halálát, amit az utóbbi időben többen is vitattak.¹⁴ Brúnó életrajza nyomán tudjuk, hogy vele együtt tizennyolc tanítványa is mártírhálált halt. Az egyetlen, aki megmenekült közülük, az említett Wibert, aki megírta Brúnó szenvedéstörténetét. Annak ellenére, hogy Brúnó tevékenységéről közel egykorú források szólnak, ruszbeli tevékenységéről ellentmondásosak az adatok.¹⁵

A forrásokat keletkezési helyük szerint csoportosítja a történetírás:¹⁶

- a bajor verzió a *Vita*, amely Brúnó tanítványa Wibert nevéhez fűződik;
- a szász verziót Thietmar és a Quedlinburgi évkönyvek alkotják,
- az itáliai verzió Peter Damian Szent Romuald életrajzában olvasható,
- az aquitániai változatot pedig Chabannes-i Adémar *Historia*-ja jelenti.

A források viszonylagos bősége ellenére sem könnyű a szövegek ellentmondásainak feloldása, ha arra keressük a választ, mit is tett Brúnó a Kijevi Ruszban, és mindez milyen eredményre vezetett. Az orosz nyelvű történetírás Peter Damian és Chabannes-i Adémar híreit Golubinszkij nyomán sokáig egyöntetűen „a Rusz megtérésének nyugati mítosza” címkével illette, és valóság-tartalmát teljesen elutasította. Lényegében ezt a felfogást képviselte az ezeréves jubileum kapcsán (1988) megjelent könyvében O. M. Rapov is: „Vlagyimir nem támogatta a katolikus püspököt, ezért ment a besenyőkhöz, de nem mint magánember, hanem a lengyel fejedelem, Bolesław küldötte.”¹⁷ Rapov véleménye Brúnó korára és környezetére vonatkozóan nagyon életszerűtlen. Egyrészt, mert a misszió nem lehetett egyéni kezdeményezés; másrészt, mert az 1002-ben trónra lépő II. Henrik és I. Bolesław viszonya igen konfliktusos volt, ebben a helyzetben Bolesław aligha a keletre fekvő szomszédok misszionálását tartotta legfontosabbnak.

⁹ Lásd erre pl. a Quedlinburgi évkönyv (MGH SS t.3. Hannover 2004. 527.; halálát feljegyezte több *Necrologium* (Quedlinburg, Merseburg, Magdeburg etc.) Lásd erre összefoglalóan VOIGT 1907. 450–453.

¹⁰ MPH I. 229–230.

¹¹ Chronicon 1999.

¹² TABACCO 1997.

¹³ RUTKOWSKA–PŁACHCIŃSKA 2002.

¹⁴ Lásd erre összefoglalóan: BARONAS 2008.

¹⁵ Peter Damian és Chabannes-i Adémar szövegét teljes terjedelmében közli: NAZARENKO 2001. 341–342. 2. jegyzet, 344–345. 4. jegyzet.

¹⁶ Az első három vonatkozásában BENIAK 1969., ezt veszi át BARONAS 2008. 4.

¹⁷ KARTASEV 1992. I. 132–133.; RAPOV 1988. 385. Hasonlóan spekulatív megállapítást tett Brúnó magyarországi tevékenységéről is: „István megértette, hogy Brúnó II. Henrik és a pápa ügynöke és az ő érdekükben tevékenykedik, ezért elűzte országából.” Uo. 384.

A modern kutatás a Kijevi Ruszra és Vlagyimir fejedelemre vonatkozóan alapvetően az *Epistola* információira épít. Andrzej Poppe Brúnó kijevi tartózkodását 1008-ra teszi. Az ő véleménye szerint a levél tartalma a Rusz gyors megkeresztelkedéséről tanúskodik. Az *Epistolának* Vlagyimir fejedelemről adott jellemzését azzal az életrajzzal rokonítja, amit Ilarion metropolitánál olvashatunk a 11. század első felében keletkezett munkájában. Ebben Ilarion Vlagyimir térítő tevékenységét Nagy Konstantinéhoz és Nagy Károlyéhoz hasonlítja.¹⁸ Ennek ellentmond Gerhard Podskalsky véleménye, aki szerint Brúnó kijevi tartózkodása csak átmenet, útban a besenyők felé, és Vlagyimir udvarát nem érintette.¹⁹ John Fennell Brúnó útját a latin–ortodox viszonyban értelmezi: „Az a kevés, amit a [Kijevi Ruszban] latin–ortodox viszonyról az 1054–1240 (1204) közötti időszakban ismerünk, a tolerancia és a mérséklet sajátos keveréke, és mindkét oldalon teljességgel hiányzik az ellenséges attitűd.” Brúnó útjánál szintén az *Epistolát* tekinti alapnak, úgy véli, hogy Brúnó Magyarországról útban a besenyők felé mindössze néhány napig tartózkodott Kijevben Vlagyimir fejedelem udvarában, távozásakor pedig Vlagyimir fejedelem Szvjatopolk nevű fia lehetett mellé adott kísérő.²⁰

A nagy történeti szintézisek csak röviden utalnak Brúnó ruszbeli szerepére. A német nyelvű összefoglaló e korszakot bemutató részében Hartmut Rüss azt emeli ki, hogy Brúnó közreműködött a Rusz és a besenyők közötti békekötésben.²¹ A francia nyelvű monográfia megalkotója, Vladimir Vodoff Adémarra épít, és a besenyők közötti mártíriumot fogadja el, emiatt 1009-re datálja Brúnó útját.²² Az angol nyelvű kötet szerzői Simon Franklin és Jonathan Shepard Adémar elbeszélésének bizonyos elemeit hitelesnek gondolják, mint pl. a két testvér közötti ellentétet, ami Brúnó sorsát megpecsételi: Szvjatoszlav és Vlagyimir közötti ellentétnek vélik.²³ Wibert, Adémar és Peter Damian híradását A. Nazarenko elemezte részletesen Brúnó egész ruszbeli tevékenységére vonatkozóan;²⁴ Brúnó halálának helyszínét (poroszok vagy besenyők között) D. Baronas vizsgálta.²⁵

Bruno ruszbeli tevékenységére utaló források közül véleményünk szerint az *Epistola* a legautentikusabb, ahol Brúnó maga ír erről. Igaz, nem országnevet, azaz *Russia*-t vagy *Ruscia*-t említ, hanem személyre, *senior Ruzorum*-ra utal, akivel találkozott. De nem adja meg sem helyszínt, sem a nevet, akivel találkozott.²⁶

„*Senior Ruzorum magnus regno et diuitiis, unum mensem retinuit me, et retinens contra uoluntatem, uasi qui sponte me perdere uoluisset, satagit mecum, ne ad tam irrationabilem gentem ambularem, ubi nullum lucrum animarum, sed solam mortem, et hanc etiam turpissimam inuenirem. Iam cum non potuit, et de me indigno uisio quædam eum terruit, duos dies cum exercitu duxit me ipse usque ad regni sui terminum ultimum, quem propter uagum hostem firmissima et longissima sepe undique circumclasuit. Sedit de equo ad terram; me preeunte cum sociis, illo sequente cum maioribus suis, egredimur portam. Stetit ipse in uno, nos stetimus in alio colle; amplexus manibus crucem ipse ferebam, cantans nobile carmen: Petre, amas me, pasce oues meas!*

¹⁸ POPPE 2007. III. 292–293., VII. 133.; VIII. 45.

¹⁹ PODSKALSKY 1982. 27.

²⁰ FENNELL 1995. 97–98.

²¹ RÜSS 1981. 312.

²² VODOFF 1988. 27.

²³ FRANKLIN–SHEPARD 1996. 177–179.

²⁴ NAZARENKO 2001. 339–361.

²⁵ BARONAS 2008.

²⁶ A *senior Ruzorum* szóhasználat megfelel annak, ahogy Brúnó másutt is nevezi a helyi élőkölöket, Lásd pl. *dux Boemiorum, dux Polanorum, dux Veneticorum* etc. Lásd GÖRICH 1995. 22.

*Finito responsorio, misit senior maiorem suum ad nos in hec verba: Duxi te ubi mea desinit, terra inimicorum incipit; propter Deum rogo, ad meum dedecus ne perdas iuuenem uitam; scio cras ante terciam sine fructu, sine causa debes gustare amaram mortem. Remisi: Aperiat tibi Deus paradisum, sicut nobis aperuisti uiam paganos! ... si ille senior Ruzorum fide titubauerit, debemus tantum intendere bello, non de christianitate. Hac ratione perueni ad senioem Ruzorum, qui satis faciens propter Deum, dedit obsidem filium, consecrauimusque nos episcopum de nostris – quem simul cum filio posuit – in terræ medium; et facta est ad maiorem gloriam et laudem saluatoris Dei christiana lex, in pessimo – et crudelissimo – populo qui sunt super terram omnium paganorum.*²⁷

Az *Epistola* alapján – miután Brúnó az említett útról visszatérve írta a levelet – bizonyos, hogy megfordult a besenyőknél, ahová a Rusz néhány fejedelmével való kapcsolatot követően jutott el. Az *Epistola* fenti része nyomán egyértelmű, hogy a *senior Ruzorum* kétszeri előfordulása különböző személyeket jelöl. Az egyik, aki *ille senior Ruzorum fide titubaverit*, a másik pedig *perueni ad senioem Ruzorum*, aki a fiát túszul adta. Nevüket – a császárhoz intézett levélben – nem tarthatta fontosnak Brúnó. Azt a megállapítást vallja Simon Franklin is, hogy *senior Ruzorum* mögött két különböző személlyel való kapcsolat áll.²⁸ Az angol szerző szerint a *senior*-ok udvarában tett látogatás Brúnónak nem volt célja, hanem csak a besenyők felé vezető út állomása, ahogy vélekedett Gerhard Podskalsky is.²⁹ Mivel az eset több évtizeddel az 1054. évi egyházszakadás előtt történt, nem meglepő, hogy a nyugat felől érkező térítővel szemben toleranciát mutattak.³⁰ Poppe mindezek mellett ruszbeli – még hozzá évtizedekkel későbbi – írásmű³¹ gondolatkörét véli felfedezni, amit nem tartunk fenntarthatónak.

Brúnó ruszbeli tevékenységét az *Epistolánál* bővebben tárgyalják mindazok, akik mártíromságára figyelemmel írtak róla. Mindenek előtt a rokona, Thietmar, életrajzírója, Wibert; valamint más összefüggésben ráirányuló figyelemmel Peter Damian és Chabannes-i Adémar.

Thietmar földrajzi megjelölése Pruscia és Russia határát adja meg, ami információjának bizonytalanságára utal. Azt sem fogalmazza meg egyértelműen, hogy kik is ölték meg, hiszen ha a terület bizonytalan, akkor az is, kik lakják. „*In duodecimo conversionis ac inclitæ conversationis suæ anno ad Pruciam pergens ... Tunc in confinio predictæ regionis et Rusciæ cum predicaret, primo ab incolis prohibetur et plus euangelizans capitur deindeque amore Christi, qui ecclesiæ caput est, XVI. Kal. Martii mitis ut agnus decollatur cum sociis suis XVIII. Corpora tut martirum insepulta iacuerunt, quod Bolizlavus id comperiens eadem mercatur ac domui suæ futurum acquisiuit solatium. Facta sunt autem hæc in tempore serenissimi regis Heinrici...*”³² Thietmarnál lakonikusabban fogalmaz a Quedlinburgi évkönyv: „*MIX ... Sanctus Bruno, qui cogminatur Bonifacius, archiepiscopus et monachus, XI suæ conversionis anno in confinio Rusciæ et Lituæ a paganis capite plexus cum suis XVIII, VII Id. Martii petiit coelos...*”³³

Wibert, aki az életrajz szerint jelen volt a mártíromsághoz vezető eseménynél, a vértanúság helyszínéként porosz földet nevezi meg. „*Cognoscat Deo dilectus populus universus, quod ego Wipertus Dei servorum servus, causa remissionis ... illum secutus fui in paganorum provinciam,*

²⁷ KARWSIŃSKA 1973. 98–100.

²⁸ FRANKLIN–SHEPARD 1996. 178.

²⁹ PODSKALSKY 1982. 27.

³⁰ FENNELL 1995. 97–98. A latin és görög kereszténység között a tolerancia helyenként jóval 1054-et meghaladóan is megmaradt. Lásd Font 1998.

³¹ Ilarion műve a 11. század közepe táján keletkezett. Lásd Iglói 1981. 39–42.; MÜLLER 1962.

³² THIETMAR 388. (VI. 95.)

³³ MGH SS 3. 527.

*quæ nuncupatur Pruscia. ... Brunus ... cum uis capellanis ambulavit Prusciam ad convertendas paganorum gentes in christianitate sanctissima. ... nomina capellanorum qui cum eo ad martirium venerunt hæc sunt: Tiemicus, Aicus, Hezichus, Apichus, novissime ego Wibertus. ... Episcopus celebravit missam ... Quæ omnia ut rex, Nethimer nomine audivit, dixit: ... Rex vero hoc videns factum mirabile cum trecentis viris credidit Deo velociter et accepit baptismum. Dux postea illius terræ ad episcopum equitavit, virtute repletus diabolica, ... fecit martirizare ... supra illorum corpora consruata sunt monasteria.*³⁴ Fontos, hogy híradása személyes élményre épül, ez a helyszín megjelölését hitelessé teszi. A poroszok pogány voltának viszont ellentmondani látszik, hogy királyukról szól. Úgy véljük, hogy a királyi cím nem jelenthetett többet, mint Brúnó írásában a *senior* megjelölés. A pogányok megtérése Brúnó mártírhála után és Brúnó halála helyszínén épített monostor – ha hitelesnek fogadjuk el – a helyszínnek mond ellent, hiszen a poroszok jóval az ezredforduló után váltak keresztényé. A *Nethimer* személynevet többen is a litvánokkal, illetve a litvánoknak a Rusz szomszédságában élő egyik törzsével, a jatvagokkal hozzák kapcsolatba.³⁵

Hasonló, de sokkal jobban kiszínezett történetet ad elő Peter Damian. Ő Wiberttel ellentétben a ruszok királyáról beszél, ami Brúnó *Epistolá-jának senior Ruzorum* udvarával mutat rokonságot: „*Cumque ad regem Russorum vir venerabilis pervenisset et constanti animo predicationi vehementer insisteret, videns eum rex squalidis vestimentis indutum, nudis pedibus incedentem, opinatus est quia vir sanctus talia non religionis causa proferret, sed idcirco potius ut pecunias congregaret. Rex autem videns eum tam decoris vestibus adhormatum, ait: Decrevit autem rex ut regnum reliquens filio, ipse quamdiu viveret se a Bonifacio nullatenus separaret. Frater autem regis cum ipso pariter habitans, dum nollet credere, absente Bonifacio ab ipso rege peremptus est. Alius vero frater, qui iam a regis erat cohabitatione divisus, mox ut ad eum vir venerabilis venit, audire eius verba noluit, sed de conversione fratris nimia adversus eum ira successus continuo comprehendit: deinde timens ne si vivum teneret, rex eum de manibus eius eriperet, in sua presentia, circumstante non parva hominum multitudine, decollari precepit.*”³⁶ Peter Damian történetében Wibert híradásából merített adat a mártíromság helyszínén épített monostorról a Rusz földjére lokalizálódik: „... *Rex autem hoc audiens, nimio dolore percussus, omnino deliberat non solum fratrem occidere, sed et cunctos, qui sibi tanti reatus fautores extiterant gladiis trucidare. Super corpus quoque beatissimi martiris ecclesiam construunt*”³⁷

³⁴ MPH I. 229–230.

³⁵ ROWELL 1994. 42.; SZCZUR 2002. 92–93. Mindegyik szerző az óorosz évkönyvek *Narimant* személynevével rokonít. A forrás 15. század végi (PSZRL XXV. 171–172.), de a személynév kétségkívül a pogány litván hagyományvilágból származik. Legújabbán Lásd BARONAS 2008. 17–18.

³⁶ TABACCO 1997. 58–59.

³⁷ TABACCO 1997. 60.

Adémár híradása e tekintetben hasonló: „...*At vero sanctus Brunus, cum Pincenates properavisset, et Christum predicare cepisset illis, passus est ab eis, sicut passus fuerat sanctus Adalbertus. Nam Pincenati, diabolico furore ... fortissimum Deo martyrem perfecerunt.*”³⁸ Adémár története nem szól arról, hogy Brúnó a Kijevi Rusz földjén bárkivel is találkozott volna. Halálát a besenyőktől elszenvedett mártíriumnak mondja, amit követően „*Corpus eius Russorum gens magno precio redemit, et in Ruscia monasterium eius nomini construxerunt, magnisque miraculis coruscare cepit. Post paucos dies, quidam Grecus episcopus in Russiam venit et medietatem ipsius provinciae, qui adhuc idolis dedita erat, convertit, et morem grecum in barba crescenda et ceteris exemplis eos suscipere fecit.*”³⁹ Adémár történetének hitelet rontja egyrészt az, hogy Adalbert mártírhálálában is a besenyők közreműködését állítja, ami nyilvánvaló tévedés;⁴⁰ másrészt pedig, hogy Russia meghatározásában bizonytalan, összekeveri a magyarok közt végzett térítéssel: „*Sanctus autem Brunus convertit ad fidem Ungriam provinciam aliam, que vocatur Russia.*”⁴¹

Aleksandr Nazarenko, aki a források mindegyikét figyelembe véve állítja, hogy az az információ, amely Adémár művében olvasható, a 970-es éveknek ruszbeli viszonyait tárja elénk. Tehát végső soron Jaropolk fejedelem (972–978) és II. Ottó kapcsolata nyomán kialakult helyzetet kapcsolja Brúnó személyéhez.⁴² Wibert és Peter Damian szövegében pedig a hagiografikus tradíció kialakulását vázolja, és párhuzamait a keleti szláv évkönyvi hagyomány elemzésével kívánja alátámasztani. Úgy véljük, a Jaropolk-kori adatok tükröződésének ötletét illetően Nazarenko álláspontja csak akkor lehetne elfogadható, ha be tudná bizonyítani, hogyan jutottak a Ruszról szóló információk a krónikaíró tudomására. Nazarenko egész eszme-futtatásából hiányolható a latin szövegek alaposabb szövegkritikai vizsgálata, az egyes szerzők információszerező hátterének feltérképezése: pl. honnét meríthette Adémár a 970 körüli Ruszról való információit? A hipotézis további „gyenge láncszemének” tűnik, hogy Jaropolk időszakára vonatkozó szláv nyelvű források a 16. századból fennmaradt Voszkreszenszki, illetve Nyikon-féle évkönyvekből származnak.⁴³ Adémár Ruszról szóló történetének a 10. századra datálása nem egyedül Nazarenko véleménye, Poppe például Adémár tudósítását Olga idejéhez kapcsolja, igaz, különösebb indoklás nélkül.⁴⁴ Nazarenko álláspontjával a finn Korpela egyetért,⁴⁵ a litván Baronas viszont spekulatívnak ítéli.⁴⁶

Az ellentmondások feloldását abban látjuk, hogy a Brúnó életéről hírt adó források műfajuk szerint különböznek. Thietmar helyenként annalsztikus krónikája lakonikusan tömör, szemben a legenda bővebb elbeszélésével, amely a mártíromságot – főleg annak példaértékét – állítja középpontba. A legendaíró Wibert is Brúnó személyére és mártíromságára koncentrált, eszerint válogatta össze az életrajzi adatokat, amelyek ráadásul a szerző emlékei nyomán kerültek rögzítésre. A mellékszereplőkre (pl. a történetben felbukkanó pogány előkelők) vonatkozó információk pontosságát Wibert valószínűleg nem ítélhette lényegesnek. Peter Damian (1007–1072) a kamalduli rend alapítójáról, Szent Romualdról (ca. 950–1027) írt életrajzot. Ebben kapott helyet

³⁸ Chronicon 1999. 153. (III. 31.)

³⁹ Uo.

⁴⁰ Uo. 152. (III. 31.)

⁴¹ Uo.

⁴² NAZARENKO 2001. 351.

⁴³ NAZARENKO 2001. 356–361.

⁴⁴ POPPE 2007. II. 275.

⁴⁵ KORPELA 2001. 76–77.

⁴⁶ BARONAS 2008. 7.

mind Adalbert, mind Brúnó, akik Romuald római tartózkodása idején kapcsolatba kerültek vele, mint az Aventinus dombon élő remeték vezetőjével. Adalbert és Brúnó később szintén jelentőssé – sőt példaképpé – magasztosult személyiségekké lettek, személyük Romuald alakját még inkább hangsúlyossá teszi, mivel Peter Damian a szerzetességet megújító Romuald alakjára koncentrált. Peter Damian számára, aki személyes kapcsolatban állt Cluny-vel, Romuald a reformgondolat előfutárát jelenthette.⁴⁷ Ugyanakkor Romualdnak a remeteséghez való vonzódása és dél-itáliai eredete növelte a keleti kereszténység iránti érdeklődést,⁴⁸ ami közvetetten a távoli Rusznak a történetbe való bekapcsolását elősegítette. Az aquitániai Adémár (989–1034) Angoulême kolostorának szerzetese, és korának jeles szerzetesírója volt,⁴⁹ aki fennmaradt levelezésének tanúsága szerint a pápával is vitába szállt pl. a húsvétszámítás kérdésében,⁵⁰ illetve Szent Péterhez kötődő hagyomány tekintetében. (Anyakolostorának védőszentjét (Szent Martialis) Szent Péter rokonának állította be.) Adémár 1033-ban szentföldi zarándoklatra indult, ennek előkészítésére gyűjtött információkat a Levantei útvonalról, tágabb értelemben az ortodox világról. Darius Baronas figyelt fel arra az adatra, hogy megfordult Aquitániában két görög szerzetes, akiktől Adémár tájékozódhatott.⁵¹

A két utóbbi esetben Adalbert és Brúnó életével kapcsolatos események egymásba fonódtak, keveredtek. Nem csoda, hiszen az adott írásművek nemcsak hogy más szövegek kompilálásával jöttek létre, hanem kiegészültek újabb hagyományból merített szóbeli információkkal. Ráadásul mindkét műben epizód szereplőkké váltak, ahol életüknek az a szelete lehetett fontos, amely a művek valódi főszereplőinek – és a szerzők aktuális álláspontjának – alátámasztására szolgált.

A források és számos forráskritikai megállapítás áttekintése arra a következtetésre sarkall, hogy Brúnó Ruszbeli ténykedését illetően nem juthatunk általuk több információhoz, mint amit Brúnó *Epistolá*-jából megtudhattunk. Ugyanakkor az az eredmény sem elhanyagolható, hogy a Rusznak a keresztény világhoz való tartozásáról minden 11. századi szerző tájékozott volt, és a tudomására jutott adatokat közölni kívánta. Adémár tudott a Rusz görögök általi megtérítéséről, ezzel együtt tartotta a Ruszt a keresztény világ szerves részének. A fenti elemzés nyomán megerősítve látjuk annak a szemléletmódnak a jogosságát, amelyet követve korábbi munkánkban a Kijevi Ruszt a 10–12. századi keresztény Európa részének tekintettük.⁵² *

FELHASZNÁLT IRODALOM

Források

- Ademari Cabannensis Chronicon*. In *Chronicon* 1999.
- Annales Quedlinburgenses*. In MGH SS t.3. ed. Giese, M. Hannover, 2004.
- Brunonis Querfurtensis Epistola ad Henricum regem*. In KARWASIŃSKA 1973. 97–106.
- Petri Damiani Vita Beati Romualdi*. In TABACCO 1997.
- Thietmar Merseburgensis Chronicon*. In MGH SSRG NS 2. München 1995.
- Vita et Passio sancti Brunonis episcopi et martyris Querfuordensis*. In MGH SS t. XXX. /2. ed. Kauffmann, H. Hannoveræ, 1934. 1350–1367.
- Vita quinque fratrum Brunonis Querfurtensis*. In KARWASIŃSKA 1973. 9–94.
- Vita Sancti Adalberti altera*. In KARWASIŃSKA 1969.

⁴⁷ RAUFT 2006. 41.

⁴⁸ RAUFT 2006. 47.

⁴⁹ ÁKÍF 163–169. (Makk Ferenc)

⁵⁰ LANDES 1995.; *Chronicon* 1999.

⁵¹ BARONAS 2008. 13.

⁵² FONT 2005.

Forrásközlések

- ÁKÍF: KRISTÓ GYULA (szerk.): *Az államalapítás korának írott forrása*. Szeged, 1999. Szegedi középkortörténeti könyvtár 15.
- Chronicon 1999.: *Ademari Cabannensis Chronicon*. Cura et studio Bourgain, P. iuvamen prestantibus Landes, R. et Pon, G. Corpus christianorum. Continuatio mediævalis 129. Ademari opera omnia 1. Turnhout, 1999.
- IGLÓI 1981.: IGLÓI ENDRE (szerk.) *Az orosz irodalom kistükre Ilariontól Ragyiscsevíg (XI–XVIII. század)*. Budapest, 1981.
- KARWASIŃSKA 1969.: KARWASIŃSKA, JADWIGA: *Św. Wojciecha biskupa i męczennika żywot drugi, napisany przez Brunona z Kwerfurtu*. Pomniki Dziejowe Polski. Seria II. tom IV. część 2. Warszawa 1969.
- KARWASIŃSKA 1973.: KARWASIŃSKA, JADWIGA: *Żywot pięciu braci pustelników – List Brunona do króla Henryka*. Pomniki Dziejowe Polski. Seria II. tom IV. część 3. Warszawa, 1973.
- MGH SS: Monumenta Germaniæ Historica. Scriptorum
- MGH SSRG NS: Monumenta germaniæ Historica. Scriptorum rerum Germanicarum. Nova Series.
- MPH = Monumenta Poloniae Historica.
- PSZRL XXV.: *Polnoje szobranije russzkikh letopiszzej*. T. XXV. Moszkovszkij letopisznij szvod konca XV veka. red. Klossz, B.M. Moskva, 2004.
- TABACCO 1957.: TABACCO, GIOVANNI: *Petri Damiani Vita Beati Romualdi*. Fonti per la Storia d' Italia publicate dall' Instituto Storico Italiano per il medio evo. N° 94. Roma, 1957.
- RUTKOWSKA-PEŁACHCIŃSKA 2002.: RUTKOWSKA-PEŁACHCIŃSKA, ANNA: *Pasje świętych Wojciecha i Brunona z tzw. Kodeksu z Tegernsee*. *Studia Źródloznawcze* XL. 2002. 19–41.

Szakrirodalom

- BARONAS 2008: BARONAS, DARIUS: *The year 1009. St. Bruno of Querfurt between Poland and Rus'*. *Journal of Medieval History* 2008. 1. vol. 34. 1–22.
- BENIAK 1969.: BENIAK, JÓZEF: *Wyprawa misyjna Brunona z Kwerfurtu a problem Selencji*. *Acta Baltico-Slavica* 1969. 6. 189–191.
- FENNELL 1996.: FENNELL, JOHN: *A History of Russian Church to 1448*. London – New York, 1996.
- FONT 1998 = FONT Márta: *Magyarok és keleti szlávok az Árpád-korban. Adalékok a kapcsolatok egyháztörténeti hátteréhez. A magyar művelődés és a kereszténység. II. Szerk. Jankovics József, Monok István, Nyerges Judit, Sárközy Péter. Bp.–Szeged 1998. 497–506.*
- FONT 2005.: *Font Márta: A keresztény nagyhatalmak vonzásában*. Budapest, 2005.
- FRANKLIN – SHEPARD 1996.: FRANKLIN, SIMON – SHEPARD, JONATHAN: *The Emergence of Rus' 750–1200*. London – New York, 1996.
- HOFFMANN 1993.: HOFFMANN, HARTMUT: *Mönchkönig und rex idiota*. Studien zur Kirchenpolitik Heinrichs II. und Konrad II. Hannover, 1993.
- GÖRICH 1995.: GÖRICH, KNUT: *Otto III. Romanus, Saxonicus et Italicus*. Sigmaringen, 1995.
- KAHL 1955.: KAHL, HANS-DIETRICH: *Compellere intrare. Die Wendenpolitik Bruns von Querfurt im Lichte hochmittelalterlichen Missions- und Völkerrechts*. *Zeitschrift für Ostforschung* 1955. vol 4. 2–3., 161–193., 360–401.
- KARTASEV 1992: KARTASEV, A.V.: *Ocserki po isztorii russzkoj cerkvi*. I-II. Moskva. 1992.
- KORPELA 2001: KORPELA, JUKKA: *Prince, Saint and Apostle. Prince Vladimir Svjatoslavič of Kiev, his posthumous Life and the religious legitimation of the Russian Great Power*. Veröffentlichungen des Osteuropa-Instituts München, Reihe Geschichte 67. Wiesbaden, 2001.
- LANDES 1995.: LANDES, RICHARD: *Relics, apocalypse and the deceits of history. Ademar of Chabannes 989–1034*. Cambridge, 1995.
- MÜLLER 1962.: MÜLLER, LUDOLF: *Des Metropoliten Ilarion Lobrede auf Vladimir den Heilige und Glaubensbekenntnis*. Wiesbaden, 1962.
- NAZARENKO 2001.: NAZARENKO, A. V.: *Nakanunye krescsenyija: Jaropolk Szvjatoszlavics i Otton I*. In *Uő: Drevnyaja Rusz na mezdunarodnih putyah*. Moskva, 2001. 339–390.

- PODSKALSKY 1982.: PODSKALSKY, GERHARD: *Christetum und theologische Literatur in der Kiever Rus' 988–1240*. München, 1982.
- POPPE 2007.: POPPE, ANDREJ: *Christian Russia in the Making*. Variorum collected studies series N° 867. Ashgate, 2007.
- RAPOV 1988.: Rapov, O. M.: *Russzkaja cerkov' v IX – pervoj tretyi XII vv. Prinyatyije hrisztyiansztva*. Moskva 1988.
- RAUFT 2006.: RAUFT, PATRICIA: *The Theology of Work*. Peter Damian and the Medieval Religious Renewal Movement. New York, 2006.
- ROWELL 1994.: ROWELL, S.C.: *Lithuania Ascending*. A pagan empire within East-Central Europe 1295 – 1345. Cambridge, 1994.
- RÜSS 1981.: RÜSS, HARTMUT: *Das Reich von Kiev*. In *Handbuch der Geschichte Russlands*. I. hrsg. von Hellmann, M. Stuttgart, 1981. 200–429.
- SZCZUR 2002.: SZCZUR, STANISŁAW: *Historia Polski. Średniowiecze*. Kraków, 2002.
- VODOFF 1988.: VODOFF, VLADIMIR: *Naissance de la chrétienté russe*. Paris, 1988.
- SÄCKL 2009.: SÄCKL, JOACHIM (ed.): *Der heilige Brun von Querfurt*. Eine Reise ins Mittelalter. Ausstellungskatalog. Querfurt, 2009.
- VOIGT 1907.: VOIGT, G.: *Brun von Querfurt*. Mönch, Eremit, Erzbischof der Heiden und Märtyrer. Stuttgart 1907.
- WENSKUS 1956.: WENSKUS, REINHARD: *Studien zur historisch-politischen Gedankenwelt Bruns von Querfurt*. Münster–Köln, 1956.

Leadás ideje: 2010. május

FONT, MÁRTA

*The journey of Brun of Querfurt to Kiev:
questions and hypothesis in the mirror of the historiography*

Abstract

The author gives a survey of the primary sources and secondary literatures about the journey of Brun of Querfurt to Kiev. The most important source is the letter of Brun to emperor Henry II., but there are further sources too: the Bavarian version written by Wibert who was the discipline of Brun; the Saxon version written by Thietmar of Merseburg and the Annales Quedlinburgienses; the Italian version was written by Peter Damiani and the Aquitanian version was written by Adémar of Chabannes. There are contradictions in the sources, if we want to know what Brun did in the Russ and with which success. The primary sources about Brun are different because they are written in different literary genre. All of the sources know that the Russ belonged to the Christian world Adémar knows that Russ was converted by Greek, but he considered the Russ as a part of the Christian word.